

ПОДБРАНА БИБЛИОГРАФИЯ

Публикации на доц. д-р Борислав Светозаров Примов

(1918 – 1984 г.)

1940

1. Гладстон и Дизраели в Априлското въстание. – Родина, год. III, кн. I, 1940, 125–139.
2. Карл Велики и Крум Велики – франки и българи. – Родина, 1940, год. III, кн. IV, 51–77.

1942

3. Хуните и Сердика. – Сердика. Научен отдел, год. VI, 1942, 2–6.

1944

4. **Панайотов, Ив.** Русия, Великите сили и българският въпрос след избора на княз Фердинанд (1888 – 1889). С., 1942. – (Рецензия). ИБИД, кн. XIX – XX, 1944, 199–202.

1945

5. **Black, C. E.** The Establishment of Constitutional Government in Bulgaria. Princeton, 1943. – (Рецензия). ИПр, 1945, № 1, 114–118.

1946 – 1947

6. Великата харта на свободите. – ИПр, 1946, № 1, 210–225.
7. Гръцко-български съюз в началото на XIII в. – ИПр, 1946 – 1947, N1, 22–39.

1947 – 1948

8. **Косминский, Е. А.** Исследования по аграрной истории Англии XIII в. Москва – Ленинград, 1947. – (Рецензия). ИПр, 1947 – 1948, № 4–5, 586–591.

9. Роберт дьо Клари и отношенията между България и Латинската империя. – ГСУ–ИФФ, 43, 1947, 1–39.

1948 – 1949

10. Българи, гърци и латинци в Пловдив през 1204 – 1205 г. Ролята на богомилите. – ИБИД, кн. XXI – XXIII, 1948 – 1949, 145–158.

11. Жофроя дьо Вилардуен, Четвъртият кръстоносен поход и България. – ГСУ – ИФФ, 45, 1949, № 2, 1–145.

1951

12. Върху някои въпроси от общата и българската средновековна история във връзка с Четвъртият кръстоносен поход. – ИИБИ, 3–4, 1951, 427–440.

13. Средновековна история. Ч. I. С., 1951.

1954 – 1955

14. Критически бележки върху Проспекта за написване на марксистическа история на германския народ от Германската академия на науките, изпратени от името на Института за история при БАН. – Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, II, 6, 1954, с. 903 и сл.; III, 1, 1955, с. 53 и сл.; III, 2, 1955, с. 212 и сл.

15. Към въпроса за обществено-политическите възгледи на богомилите. – ИПр, 1955, № 1, 32–48.

1956

16. Българското народностно име в Западна Европа във връзка с богомилите. – ИИБИ, 6, 1956, 359–408.

17. Отношението на богомилите и на техните западни последователи към труда, частната собственост и държавата. – ИПр, 1956, № 1, 36–58.

1957

18. Една английска книга за богомилите. – ИИБИ, 7, 1957, 405–418.

1958

19. За името “попеликани” на еретиците в Западна Европа. – В: Изследвания в чест на акад. Д. Дечев. С., 1958, 763–777.

20. Латински извори за българската история. (Съст., съавт.). Т. 1, С., 1958.

21. Поп Богомил и богомилското движение. – ИПр, 1958, № 6, 96–112.

1959

22. България като център на антицърковна и еретическа дейност в средновековна Европа. – ИПр, 1959, № 2, 36–72.

1960

23. Богомилският дуализъм. Произход, същност и обществено-политическо значение. – ИИБИ, VIII, 1960, 73–151.

24. Райнер Сакони като извор за връзките между катари, павликяни и богомили. – В: Изследвания в чест на Марин С. Дринов. С., 1960, 535–568.

25. Латински извори за българската история. (Съст., съавт.). Т. 2, С., 1960.

26. Medieval Bulgaria and the Dualistic Heresies in Western Europe. – ЕН, т. I. A l'occasion du XI congrès international des sciences historiques Stockholm – 1960. Sofia, 1960, pp. 89–103.

1961

27. За икономическата и политическата роля на Първата българска държава в международните отношения на средновековна Европа. – ИПр, 1961, № 2, 33–62.

1962

28. Христоматия по история на средните векове. Помагало за учителите в общообразователните училища. (Съст., съавт.). С., 1962.

29. The Parasy, the Fourth Crusade and Bulgaria. – ВВg, I, 1962, pp. 183–211.

1964

30. Кръстоносна напаст. С., 1964, 80 с.

31. Сведения из анонимен извор за влиянието на българското богомилство в Западна Европа. – ИИБИ, XIV – XV, 1964, 299–313.

1965

32. Дубровнишкият архив и неговото значение за българската история. (Съавт.). – ИПр, 1965, № 6, 124–130.

33. Латински извори за българската история. (Съст., съавт.). Т. 3, С., 1965.

34. Създаването на Втората българска държава и участието на власите. – В: Българо-румънски връзки и отношения. Т. 1. С., 1965, 9–54.

35. La Bulgarie et l'Europe Occidentale au début du XIIIe s. – ЕН, т. II, 1965, 101–116.

1966

36. Международно значение на Втората българска държава в периода на нейното създаване и утвърждаване. – ИПр, 1966, N1, 22–46.

37. Dubrovnik, Byzantium and Bulgaria at the End of 12th Century. (Съавт.). – ЕН, т. III, 1966, pp. 79–94.

1967

38. Богомилството в България, Византия и Западна Европа в извори. (Съст., съавт.). С., 1967.

1968

39. Богомилство в Болгарии и славянских странах и его значение в средневековой Европе. – ЕН, т. IV. A l'occasion du VI congrès international des études slaves. Prague, Sofia, 1968, 109–139.

1969

40. Българското богомилство и европейската реформация. – ИПр, 1969, № 1, 29–51.

41. Около 300 кратки статии върху термини по средновековна българска и обща история. – В: Кратка българска енциклопедия. БАН, Т. 1-5, С., 1963–1969.

1970

42. Бугрите. Книга за поп Богомил и неговите последователи. С., 1970, 388 с.

43. Certain Aspects of the International Importance of the First Bulgarian Empire. – ЕН, т. V, 1970, pp. 191–217.

1973

44. Изследвания за ролята на средновековната българска държава в международните отношения. – В: Проблеми на българската историография след Втората световна война. С., 1973, 213–231.

45. Създаването на българската държава и неговото значение в историята на Европа. (Съавт.). – Славянска филология, XIV, 1973, 5–32.

46. The Creation of the First Bulgarian State and the History of Europe. – BHR, 1973, I, № 2, pp. 37–51.

1974

47. The Third and Fourth Crusades and Bulgaria. – ЕН, 1974, t. VII, pp. 43–67.

48. **Sergheraert, G.** Les princes bulgares du moyen âge: portraits. Ass. Pour les études et recherches historiques. Paris, 1974. (Рецензия).

1975

49. Les Bougres. Histoire du pape Bogomile et ses adeptes. Paris: Payot, 1975.

1978

50. Нова книга на Кристиан Жерар за българската история. – Векове, 1978, N1, 74–75.

51. Вторият кръстоносен поход през балканските земи и Византия. – ИПр, 1978, № 6, 37–57.

52. Bulgaria in the Eighth Century. A General Outline. – ВВг, 1978, V, pp. 7–40.

53. **Nelli, R.** La philosophie du catharisme. Le dualisme radical au XIIIe siècle. Ed. Payot. Paris, 1975. – (Рецензия). ВВг, 1978, V, pp. 349–357.

1979

54. Възстановяване и укрепване на българската държава и средновековна Европа (краят на XII – началото на XIII в.). – ИПр, 1979, № 3, 3–22.

1980

55. Българската народност през XI – XIV в. – В: Етнография на България. С., 1980, 192–204.

56. Образуване на българската народност. – В: Етнография на България. С., 1980, 182–192.

57. Славяни и прабългари. Формиране на българската държава. – В: Етнография на България. С., 1980, 172–182.

58. Българското богомилство в историята на Европа. – История и обществознание, 1980, № 1, 3–12.

59. Изложба “Българската средновековна цивилизация” в Париж и отзивите за нея във френския печат. – ИПр, 1980, № 6, 140–144.

60. Spread and Influence of Bogomilism in Europe. – ВВг, 1980, VI, pp. 317–337.

1981

61. Латински извори за българската история. (Състав., съавт.). Т. 4, С., 1981.

62. Втората българска държава и средновековна Европа (края на XII – началото на XIII в.). – В: България 681–1981. С., 1981, 115–124.

63. Византия, франкската империя и България. – ИПр, 1981, № 3-4, 203–212.

64. България през VIII в. (Съавт.). – В: История на България. Т. II. С., 1981, 110–130.

65. Укрепване и териториално разширение на българската държава през първата половина на IX в. – В: История на България. Т. II. С., 1981, 130–161.

66. **Петров, П.** Образуване на българската държава. С., 1981, 399 с. (Рецензия: Д. Ангелов, Ж. Въжарова, Б. Примов).

1982

67. Съществени групи от извори, показващи богомилското влияние в Западна Европа. – В: Първи международен конгрес по българистика. С., 1981. Доклади. Кръгли маси. С., 1982, 34–46.

68. Утвърждаване и териториално разширение на Втората българска държава в края на XII и началото на XIII в. – В: История на България. Т. III. С., 1982, 125–162.

69. България и българите според сведения на западни автори (XI–XII в.). – В: България 1300. Институции и държавна традиция. 2. С., 1982, 285–292.

70. Influenza del bogomilismo bulgaro sul Catarismo in Italia e nell'Europa occidentale. – In: Relazioni storiche e cultural fra l'Italia e la Bulgaria. Napoli, 1982, 39–51.

2000

71. Македония в историята на българския народ. II изд. С., ИК “Галик”, 2000. 160 с. (I изд. 1943, Българско дело, 143 с.).

Публикации на доц. д-р Георги Стефанов Първев

(1933 – 1987 г.)

1965

1. Самостоятелната работа в уроците по история в средния курс. – История и география, 1965, № 1, 28–31.

1968

2. **Ангелов, Д., Б. Примов, Г. Батаклиев.** Богомилството в България, Византия и Западна Европа в извори. С., 1967. – (Рецензия). ИПр, 1968, N3, 118–124.

3. Етичната норма на богомилите. – Трезвеност, 1968, № 20, 30 септ., 4–5.

4. Под войните земята стенела, ледът се пукал. – Полет, 18 ноември 1968, с. 2, 4, 5.

1969

5. Филателия и история. – Полет, 2 юни 1969, № 22, с. 1, 4.

1970

6. Полската общественост за българите и Априлското въстание. – ИПр, 1970, № 3, 65–72.

7. **Примов, Б.** Книга за поп Богомил и неговите последователи. С., 1970. – (Рецензия). ИПр, 1970, № 4, 134–141.

1972

8. Лайпцигският процес и полската общественост. – ИПр, 1972, N2, 108–114.

9. Полски пътепис за българските земи от 1677 година. – ИБИД, 1972, кн. XXVIII, 353–358.

1973

10. **Primov, B.** Les Bougres. Un livre sur le pape Bogomile et ses adeptes. Sofia, 1970, 388 p. – (Рецензия, съавт.). ЕН, т. VI, 1973, 365–370.

1974

11. Документи за упражнения по средновековна обща история XV – XVI в. (Съст., съавт.). ВТУ “Кирил и Методий”, 1974. 45 с.

1976

12. Полски емигранти в България през 1849 – 1850 година. – ТрВТУ, 12, 1976, № 3, 77–102.

13. Русе и железницата Русе – Варна през погледа на някои западни пътешественици от 1857 до 1877 г. (Съавт.). – В: Аспирантски сборник на ВТУ “Кирил и Методий”, кн. 3, св. 3. В. Търново, 1976, 5–18.

14. **Шапкарев, И.** Хуситското революционно движение – полет към свободата. С., 1976. (Рецензия).

1977

15. Научна сесия, посветена на 110-та годишнина от рождението на проф. В. Златарски. – Векове, 1977, № 3, 87–88.

16. Освобождението на Плевен в 1877 г. през погледа на полския периодичен печат. – В: Плевенската епопея 1877. С., 1977, 180–193.

17. Отзвукът на Априлското въстание върху страниците на италианския вестник “Корриере дел Умбрия”. – Векове, 1977, № 5, 18–25.

18. Пътните бележки на френския пътешественик Гийом Лежан от XIX в. като извор за българската история. (Съавт.). – ТрВТУ, 14, 1977, № 3, 217–267.

19. Руско-турската война от 1877 – 1878 година и полският печат. – ИПр, 1977, № 5-6, 203–213.

20. “Podręcznik inkwizytora” Bernarda Gui, jako źródło do ruchów heretyckich w XIII i XIV wieku. – Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego (Kraków), Prace historyczne, Z. 56, 1977, 7–17.

1978

21. Полската общественост не беше безпристрастна. – Поглед, № 6, 6 февр. 1978, с. 11.

1979

22. “Ръководство на инквизитора” от Бернар Ги като исторически извор. – Векове, 1979, № 2, 22–29.

23. **Йонов, М.** Чужди пътешественици за българите и България. С., 1979. (Рецензия).

1980

24. Констанцкият събор (1414–1418) и участието на Григорий Цамблак в него. – В: Търновска книжовна школа. Т. 2. Ученици и последователи на Евтимий Търновски. Втори международен симпозиум. В. Търново, 20–23 май 1976 г. С., 1980, 484–500.

25. Основни моменти в развитието на великокняжеската власт в Полша в периода 1138 – 1202 г. – ТрВТУ, 16, 1980, № 3, 37–68.

1981

26. Проблемът за обединението на Полша в края на XIII и началото на XIV век. – ТрВТУ, 18, 1981, № 3, 58–102.

27. Polscy emigrancy i społeczeństwo bulgarskie w latach 1848 – 1850. – In: Wielka emigracja i spawa Polska a Europa (1832 – 1864). Toruń, 1981, 179–197.

28. Wojna Rosyjsko-Turecka 1877–1878 i wyzwolenie Bułgarii w świetle polskiej prasy. – Studia Historyczne. PAN, Kraków, R. 24, 1981, Z. 4, 565–585.

1982

29. Срещата на Григорий Цамблак с папа Маргин V на събора в Констанц през 1418 г. (Съавт.). – ИПр, 1982, № 5, 113–126.

1983

30. Дейността на митрополит Киприан през погледа на полската историография. – Векове, 1983, № 4, 50–54.

31. Изследвания на полски историци върху някои моменти от дейността на митрополит Киприан. – В: Българо-украински връзки през вековете. С., 1983, 134–154.

32. Лайпцигският процес и полското обществено мнение. (Съавт.). – Нова светлина, N 148, 10 дек. 1983, с. 2.

33. Проблемът за вътрешната колонизация в средновековна Полша, отразен в полската и немската историография. – ТрВГУ, 20, 1983, № 3, 41–60.

1984

34. За отношението на Полската комунистическа партия към Лайпцигския процес. (Съавт.). – В: Опитът на БКП в борбата срещу фашизма и капитализма. С., 1984, 211–216.

35. Кирило-методиевската проблематика в полската историография. – Векове, 1984, № 6, 57–62.

36. Полската историография и извори за участието на Григорий Цамблак в Констанския събор (1414 – 1418). – В: Юбилеен сборник по случай 20 години Великотърновски университет (1963 – 1983). Кн. 3. История. В. Търново, 1984, 109–115.

37. Проблемът за българския произход на ополската княгиня Виола-Венцислава в полската историография. – В: Международен симпозиум на университетските преподаватели по история, Смолян – 84.

1985

38. Политическите борби в Малополша през 1194 – 1195 г. и утвърждаване на полицентризма. – ТрВГУ, 22, 1985, № 3, 4–55.

39. Политическо развитие на Полша през периода на феодалната раздробеност (1034 – 1227). Автореферат на докторска дисертация. В. Търново, 1985, 19 с.

40. Сведения за България и българите в полските хроники от XV – XVIII в. – В: Втори международен конгрес по българистика. С., 1986. Доклади. Т. 7, България през XV – XIX в., С., 1989, 195–202.

1987

41. Полският печат за Съединението и Сръбско-българската война от 1885 г. – Военноисторически сборник, 1987, № 3, 147–161.

Съставители: Стоян Богданов
Надежда Христова

ПОКЛОН ДЪЛБОК, УЧИТЕЛИ И ПРИЯТЕЛИ!

Стоян Богданов

Уважаеми дами и господа, скъпи студенти и колеги!

Часовникът неумолимо минутите навърта, гони часовете, дните и годините. Но колчем се вслушаме вгълбено и смирено, ще доловим ехото далечно на два чудни гласа, които преди повече от две десетилетия, в същата тази просторна аудитория, водеха из дебрите на необятното Европейско средновековие жадните за знания студенти във Великогърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”.

От края на 70-те до средата на 80-те години на отминалия вече ХХ в. българската историческа наука и в частност общата медиевистика загубиха едни от най-изявените си представители. Част от тази невесела хроника са Борислав Примов и Георги Първев.

БОРИСЛАВ СВЕТОЗАРОВ ПРИМОВ

Борислав Светозаров Примов е роден на 21 септември 1918 г. в семейството на проф. Светозар Георгиев – титуляр на дисциплината Средновековна обща история в Историко-филологически факултет на Софийския университет “Св. Климент Охридски”. През 1937 г. завършва класическия отдел на Първа софийска мъжка гимназия с отличен успех. Още през същата година постъпва като студент в специалността история в Софийския университет. През 1938 – 1939 г. следва история и английски език и литература в университета в Саутхямптън и се дипломира в университета в Кембридж по английски език. През 1941 г. следва история в университета на гр. Милано, Италия. Вишето си образование по история завършва окончателно през 1941 г. в Софийския държавен университет.

През 1942 – 1943 г. Борислав Примов отбива военната си служба като трудов войник в гр. Сливен, а след това – в София, към дирекцията за гражданска мобилизация. През есента и зимата на 1944 – 1945 г. е мобилизиран като преводач по английски език в Щаба на войската, IV отдел.

Няколко месеца е кандидат-учител и от края на 1941 г. е назначен за асистент по средновековна обща история в Софийския университет. През 1947 г. е избран от Факултетния съвет за доцент с монографията си “Жофроа дьо Вилардуен, Четвъртият кръстоносен поход и България”.

През 1967 г. Борислав Примов е избран за доцент по средновековна обща история в наскоро открития Великотърновски университет “Кирил и Методий”, където преподава до края на живота си. И тук си позволявам да споделя пред вас, че Борислав Примов до края на живота си ненавиждаше дълбоко доцентското звание, което по капризите на отминалото време е трябвало на два пъти да завоюва.

През 1953 г. той е принуден да напусне Софийския университет и само благодарение на намесата на видния български учен от онова време Димитър Косев е привлечен като нещатен научен сътрудник в Института за история при БАН. От 1958 г. е назначен на щатна длъжност младши научен сътрудник, а от 1963 г. е вече старши научен сътрудник. Бих подчертал, че Борислав Примов изпитваше особени чувства на признателност към Димитър Косев, който му протегна ръка за помощ във време, когато съдбата и властващите му нанасяха незаслужено удари.

Получил солидна езикова и историческа подготовка, Борислав Примов владее класическите езици латински и гръцки, а също и средновековен гръцки (византийски), а също и средновековен латински език. Във връзка с пряката си работа овладява старофренски и староиталиански. Борислав Примов работеше свободно с модерните езици английски, френски, италиански, немски и руски.

Като изявен ерудит беше член на Научния съвет на Института за история и на Специализирания научен съвет по стара и средновековна история. Беше дългогодишен председател на Комисията за латински извори към Института за история и на редколегиите на редица институтски издания като *Études historiques*, *Byzantinobulgarica* и др. Също така участва в редколегията на том втори и трети от многотомната история на България. Участва и в научните групи за издирване и издаване на дубровнишки извори за българската история, на английски и френски извори. От 1969 до 1973 г. е научен секретар на Института за история.

Борислав Примов беше учен с разностранни интереси, но основните направления на изследванията му, както сам той определя, са:

Отношенията на средновековна България и Европейския югоизток със Западна Европа: кръстоносните походи, дуалистичните еретически

движения, търговските връзки и политическите отношения между Изтока и Запада, международните връзки и международното значение на българската държава през Средновековието и др.

Борислав Примов е автор на над сто научни труда и публикации: монографии, студии, статии, научни рецензии, доклади, издания на извори и др. Освен на български, неговите трудове са печатани на английски, руски, френски, немски и румънски език. Автор е също на учебници, учебни помагала, научно-популярни книги, брошури и статии. Той направи много за популяризирането на българската и европейската история и култура сред няколко поколения.

Периодът 1955 – 1964 г. е най-ползотворен за Борислав Примов в неговите изследвания върху дуалистичните ереси в поредица студии и статии. Сред тези изследвания бих отбелязал “Българското народностно име в Западна Европа във връзка с богомилите“, “Поп Богомил и богомилското движение“ и др. Особен интерес поражда монографичното изследване “Богомилският дуализъм. Произход, същност и обществено-политическо значение“, в което авторът застъпва тезата, че богомилите отстояват умерено-дуалистични възгледи не само на Балканите, но и в Западна Европа. Неговите аналитични проучвания съдържат важни фактологически и концептуални приноси и са солидна база за по-нататъшни проучвания.

През 1972 г. с указ на президиума на БАН Борислав Примов е удостоен с грамота и парична награда за монографията “Бугрите. Книга за поп Богомил и неговите последователи“, която се явява своеобразен синтез на неговите многогодишни изследвания на дуалистичните еретически учения. През 1975 г. тази книга беше издадена на френски език от парижкото издателство “Пайо”.

Вече беше отбелязано активното участие на Борислав Примов в изготвянето на том втори от многотомната История на България, в която той подготви материалите върху най-трудния период – втората половина на VIII в., когато хановете се сменят с главозамайваща бързина и съществуването на българската държава е поставено на карта. Негово дело в същия том е и разделът “Укрепване и териториално разширение на българската държава през първата половина на IX в.“ В следващия том трети под неговото перо излиза главата “Утвърждаване и териториално разширение на Втората българска държава от края на XII и началото на XIII в.“, като разбиранията му за етническите промени в българските земи звучат актуално и днес. Замисленото панорамно изследване за цар Калоян в общоевропейските му измерения остана недовършено.

Боби Примов, както с любов го наричаха студентите, беше обичан и уважаван преподавател, чиито лекции се посещаваха от студенти от различни специалности - филолози, художници и др. За съжаление приживе той успя да публикува само част от тях (“Средновековна история”, ч. 1. С., 1951.)

Борислав Примов записа трайно своето име сред кохортата от най-изтъкнати представители на общата и българската медиевистика. Той беше образец на висока нравственост, колегиална и човешка, и въпреки нелекия си житейски път, напомнящ много катарската “ендура”, ни напусна пречистен и спокоен.

ГЕОРГИ СТЕФАНОВ ПЪРВЕВ

На 29 юни 1987 г. тежка болест огне живота на к.и.н. Георги Стефанов Първев, доцент по средновековна обща история във Великогърновския университет. Историческият факултат изгуби още един свой изявен учен - медиевист, отличен педагог и голям общественик.

Георги Първев е роден на 4 декември 1933 г. в с. Добри дял, Великогърновски окръг, в семейството на селски стопани. Завършва средното си образование в гр. Горна Оряховица, а през 1952 – 1954 г. учи в Института за прогимназиални учители в гр. Варна, специалност история и френски език. Трудният път на селски учител го отвежда първо в добруджанското село Генерал Колево (1954 – 1958), а след това – в с. Белослав, Варненско (1958 – 1966).

Училището в с. Белослав скоро става предпочитано място за провеждане на открити уроци и обмяна на опит между учители историци от окръга. В тези уроци младият Първев показва забележително умение да общува с учениците и да ги води в сложните събития и явления на европейската история. По предложение на окръжното ръководство на отдел “Народна просвета” Георги Първев постъпва в Софийския университет “Климент Охридски” като студент задочник по история. Там той слуша лекциите на изявени български историци като Александър Бурмов, Димитър Ангелов, Петър Петров и др. и под тяхно влияние оформя трайните си интереси към средновековната история.

Ето защо когато през 1966 г. във Висшия педагогически институт “Кирил и Методий” е обявен конкурс за асистент по средновековна обща история, Първев го спечелва убедително. Оттогава датират съвместната му работа и дружбата му с доц. Борислав Примов. С много всеотдайност и

желание двамата работят за утвърждаването на средновековната обща история като една от основните университетски дисциплини.

Първите преподавателски степени Първев премина сравнително бързо: през 1970 г. беше избран за старши асистент, през 1973 г. – за главен асистент, като до 1978 г. води семинарни упражнения, а след това започна да чете лекции пред студенти-задочници. Сам бивш задочник, Първев се отнасяше с много уважение и разбиране към учещите в тази форма студенти.

Неочакваната кончина на Борислав Примов през 1984 г. изправи Георги Първев пред необходимостта да оглави дисциплината и да поеме всички лекции. През 1985 г. той защити кандидатската си дисертация на тема “Политическото развитие на Полша през периода на феодална раздробеност (1034 – 1227)”. Дисертационният му труд получи висока оценка от Специализирания научен съвет. През есента на 1986 г. беше открита процедура на Георги Първев, а през пролетта на 1987 г. той спечели конкурса и бе избран за доцент по средновековна обща история. Този период съвпадна с ускореното развитие на заболяването, което ни отне завинаги човека, колегата и близкия приятел доц. д-р. Георги Първев.

В своето научно развитие Георги Първев измина продължителен път, изпълнен с редица трудности и неблагоприятни обстоятелства, които трябва да се имат предвид при оценката на научното му наследство, наброяващо около 40 заглавия. Той постъпи на работа във Великотърновския университет в началото на 30-те си години, по една трудна дисциплина, за която чуждозиковата подготовка е *conditio sine qua non*. Покойният доц. Примов обичаше да ни повтаря, че един общ историк се изгражда за 20 години. Случаят с Първев показва верността на тази мисъл. Неговата упоритост и трудолюбие му помогнаха в езиковата подготовка и в разцвета на творческите си сили той вече работеше свободно с литература на полски, чешки, френски и италиански и с изворите на латински. Това личи от богатата библиография на медиевистичните му проучвания.

Другото условие за нормална научноизследователска работа в общата медиевистика са задграничните специализации. Георги Първев получи такава възможност едва през 1973 г. Като стипендиант на ЮНЕСКО той замина на шестмесечна специализация в Познанския университет, където работи под ръководството на професорите Бригита Кюрбис и Герард Лабуда. По-късно Първев работи в архивите и научните библиотеки на Краков под ръководството на проф. д-р Йежи Вирозумски.

Специализацията и последвалите я командировки в полската република насочиха окончателно научните му интереси в областта на полската средновековна история (XI – XIV в.) и полско-българските връзки и отношения до края на XIX в. Определена заслуга за това има и доц. Борислав Примов.

Научната продукция на Георги Първев може да бъде обособена в няколко тематични групи: изследвания върху историята на Полша и Европа през XI – XV в. (тази група включва и публикациите по темата на дисертацията); полско-български отношения XIII – XVII в.; пътеписи за българските земи; полско-български отношения през XIX в.; рецензии, отзиви и учебно-методически разработки; научно-популярни статии.

Несъмнено за утвърждаването на Първев като учен-медиевист най-голямо значение имат изследванията от първата група. Тук трябва да се има предвид още едно съображение. Обикновено младите научни работници хвърлят всички сили за написването на дисертация, след което търсят възможност за нейното частично или цялостно публикуване. Георги Първев тръгна по друг път. Първо той изследва задълбочено отделни проблеми от полската история в периода XI – XIV в. и публикува няколко студии с определен научен принос, които бяха високо оценени като самостоятелни проучвания. Едва тогава дойде дисертацията като логичен завършек на тези проучвания, за да представи своя автор не като начинаещ медиевист, а като утвърден специалист по проблемите на средновековната полска история.

От 1973 г. имах възможност да работя с Георги Първев и да наблюдавам отблизо неговата работа както върху посочените частични проучвания, така и по написването на кандидатската му дисертация. Трябва да подчертая, че той се отнасяше с изключителна научна добросъвестност и отговорност към изследваните проблеми, дори изпитваше своеобразен страх от голямата наука. Тази нагласа го караше да не бърза с окончателното оформяне на дисертационната тема.

Личният опит, собствените успехи и несполуки допринесоха за стесняването на хронологическите рамки и проблеми на дисертацията, която в първоначалния си замисъл трябваше да обхваща развитието на полската държава през XI – XIV в. Ето защо той натрупа многообразен и ценен изворов и историографски материал. Неговото проучване и овладяване погълна много сили и време от най-хубавите му години в университета. Със съжаление трябва да отбележа, че една голяма част от събраните материали останаха неизползвани по обясними причини.

Впоследствие темата на дисертацията придоби окончателния си вид – “Политическо развитие на Полша през периода на феодалната раздробеност 1034 – 1227 г.” в обем от 350 машинописни страници. Мотивите на това решение, както самият Първев отбелязва, могат да се търсят в няколко посоки: феодалната раздробеност е процес, характерен за държавите от феодален тип, което прави проблема значим за медиевистичните проучвания в Европа; изследването на тези процеси в Полша може да бъде използвано като сравнителен материал за други държави; липсват цялостни монографични проучвания върху проблема в полската историография; общият славянски корен на българския и полския народ е обусловил запазването на редица общи черти в развитието им в епохата на феодализма независимо от чуждите влияния.

Като изхожда от постановката, че феодалната раздробеност има надстроен характер, Георги Първев изследва проблема в икономически и обществено-политически аспект. Следвайки методическите указания на проф. Герард Лабуда относно генезиса на феодалната раздробеност, Първев си поставя три основни задачи:

1. На основата на обществено-икономическото развитие на ранната полска държава и утвърждаването на княжеското право да разкрие източниците на формиране на материалната база на феодалната класа и нейната роля в политическия живот на страната.

2. Да изясни причините за зараждане на противоречия между монарха и представителите на тази класа, които формират съдържанието на феодалната раздробеност и формите на нейния външен израз.

3. Да посочи ролята на Малополша и малополското можновладство за ликвидиране на принципатско-сеньориалната система, заложената от Болеслав Кривоусти, и за задълбочаване на феодалната раздробеност.

Дисертацията е изградена върху солидна изворова база. Освен съчиненията на известните средновековни хронисти Георги Първев използва много папски були, дарствени и потвърдителни грамоти на полските владетели и други документи, преобладаващата част от които ползва в латински оригинал.

Отличното познаване на този разнороден изворов материал, неговата критична и вярна интерпретация помогнаха на Първев да достигне до изводи, които нерядко влизат в разрез с общоприетите постановки в полската историография, дават му възможност да защитава собствени становища и да направи корекции в общопризнатата хронология. Във връзка с основните

цели на дисертационния труд Георги Първев достига до решения с приносен характер относно социалната структура на полското общество, мястото и ролята на немската колонизация в развитието на производителните сили на страната, еволюцията на княжеската власт и нейната политика по отношение на църквата и светските феодали, за значението на *вечето* в политическата структура и държавното управление. Подчертан принос има трета глава, озаглавена “Утвърждаване на феодалната раздробеност в Малополша (1102 – 1227 г.)”, в която е проявен най-добре изследователският талант на автора. Чрез задълбочен анализ на един от най-заплетените и неясни периоди в полската история той прави корекции и уточнения и разкрива причините за конфликта между кралската власт и част от висшия клир в политическото русло на можновладците.

Основните резултати в дисертационния труд са формулирани в няколко извода:

1. Феодалната раздробеност е закономерен процес, чието начало е в последната четвърт на XI в., и главна движеща сила на този процес била висшата феодална аристокрация.

2. Феодалната раздробеност в Полша приема подчертано династичен характер за разлика от западноевропейския модел на класическия феодализъм.

3. Въпреки териториалните загуби в този период протекли важни обществено-икономически промени, които подпомогнали обединението на страната и изграждането на съсловно-представителната монархия.

Като епилог на дисертационната тема и свързаните с нея разработки се явява студията “Проблемът за обединяването на Полша в края на XIII и началото на XIV в.”. Това е най-зрялата полонистична студия на Г. Първев.

От цикъла изследвания на полско-българските отношения през периода XIII–XVII в. общомедиевистично звучене имат разработките, свързани с живота на Григорий Цамблак и дейността му на Констанцкия събор. В първата статия, озаглавена “Полската историография и извори за участието на Григорий Цамблак в Констанцкия събор 1414–1418 г.”, Първев изтъква значението на пребиваването на Цамблак в Краков от 5 до 17 май 1418 г. и отношенията му с полския владетел. Заедно с Красимир Банев Първев публикува за пръв път у нас встъпителното слово на Цамблак, произнесено от Мавриций Рвачка пред папа Мартин V и генералния съвет. Словото е представено в латински оригинал и превод на български от Кр. Банев и е придружено от задълбочен и интересен коментар – дело на Георги Първев.

Център на триадата изследвания е студията “Констанцкият събор и участието на Григорий Цамблак в него“. Според Първев именно участието на Цамблак в събора дава израз на неговите обществено-политически разбирания и стремежи по важни за съдбата на балканските народи и източното славянство проблеми. Особено внимание авторът отделя на тържествената аудиенция на Григорий Цамблак при папа Мартин V, състояла се на 25 февруари 1418 г. в присъствието на император Сигизмунд. Първев изтъква несломимата вяра на големия българин в близкото освобождение на народа ни. Средство за това Цамблак виждал в осъществяването на уния между католическата и източноправославната църква. Много убедително звучи заключителната характеристика, че Цамблак “...издигнал и отстоявал искането за уния не по пътя на поглъщане и подчинение на източноправославната църква от католическата, а по пътя на преговори между две равни и пълноправни страни”. Именно в това Първев вижда най-голямата заслуга на Цамблак.

Представата ни за общомедиевистичните изследвания на Георги Първев не би била пълна, ако не споменем още две негови публикации, а именно “Кирило-методиевата проблематика в полската историография” и “Проблемът за българския произход на полската княгиня Виола-Венцислава в полската историография”. На пръв поглед тези теми заемат странично положение спрямо неговите основни интереси, но в тях още веднъж се проявява трайният стремеж на Първев да търси мястото на българина и неговата история в рамките на европейското Средновековие.

Малко встрани от полската проблематика стои докладът на Георги Първев със заглавие “Средновековната българска държава като център на еретически движения в Европа XII – XIV в.”, изнесен на Международния симпозиум във Велико Търново през 1973 г. По-късно този материал бе публикуван на български и полски език със заглавие “Ръководството на инквизитора” от Бернар Ги като извор за еретическите движения през XIII и XIV в.” В този доклад резонираше идеята на Борислав Примов да формира от търновския колегиум по средновековна обща история група за изследване на еретическите движения в Западна Европа. Прездвременната кончина и на двамата остави тази амбиция нереализирана.

Научните интереси на Георги Първев често надхвърляха рамките на средновековната обща история. По време на своите командировки той издирваше и събираще свидетелства за миналото на българския народ. Резултатите от тези “странични занимания” намериха израз в една солидна група

публикации, разделени в два тематични кръга. Първият включва пътеписи за българските земи като дневникът на полския посланик Ян Гнински, посетил Константинопол през 1677 г., пътните бележки на френския географ и пътешественик Гийом Лежан от 1857 и 1867 г., спомените на поляка Юзеф Кромер и др. Тези материали изобилстват с интересни данни за бита, обичаите и робската участ на българите в Османската империя, а авторите им проявяват явни симпатии към нашия народ. Имах възможност да участвам като съавтор при издаването на част от тези пътеписи и с удоволствие си спомням съвместната работа с Георги Първев, която имахме намерение да продължим в бъдеще.

Вторият кръг обединява дузина публикации върху полско-българските отношения през периода XIX– ср. на XX в. В тях проличава широката историческа култура и интереси на Първев, който можеше да работи с успех и в новата българска история. Като историк и общественик той често откликваше на важни събития и юбилейни годишнини от нашата история.

Едномесечният курс по италиански език в Перуджа през 1976 г. роди статията “Отзвукът на Априлското въстание по страниците на италианския вестник “Куриере дел Умбрия”.

Във връзка с пребиваването на полските емигранти в българските земи на север от Балкана през 1849 – 1850 г. Първев разглежда дружеските и културни контакти на поляците с българското население. Една част от тези проучвания бяха отпечатани и на полски език, като способстваха за укрепването на приятелските чувства между двата народа, свързани през XIX в. не само с общия си славянски произход, но и с еднаквата си участ.

Върху същите материали Първев написа няколко научно-популярни статии, отпечатани във вестниците “Поглед”, “Нова светлина” и др. Тези публикации получиха висока оценка от Културния център на полското посолство в София, което изпрати благодарствено писмо до Георги Първев.

Освен като изявен историк-полонист и медиевист Първев се утвърди и като квалифициран преподавател по средновековна обща история. Ако 12-годишният учителски стаж доведе до късното влизане в науката, той му беше изключително полезен в работата му със студентите по време на семинарните упражнения. Като негов студент си спомням с какво майсторство ни въвеждаше в неясните средновековни документи, как ни приучваше към анализ на отделните сведения. Неговите логични, добре обосновани обобщения оставяха трайни следи в паметта ни.

Георги Първев не успя да напише цялостен лекционен курс поради краткото време, в което беше титуляр на дисциплината. То съвпадна с най-натоварения период, когато работеше по завършване на дисертацията си, но запазените от него планове, конспекти и отделни разработки показват сериозното му отношение към тази част от труда на университетския преподавател. В цялостно оформените лекции се проявяват ерудиция, здрава научна логика, езикът е ясен и точен, а изводите – стегнати и убедителни.

Георги Първев беше човек със силно развито чувство за гражданска отговорност, с любов към хората и подчертани организаторски качества. Той беше значима, авторитетна и уважавана личност в Историческия факултат, в университета, в квартала и в живота на града. Добър познавач на полския език, който владееше писмено и говоримо, Георги Първев беше често ангажиран като преводач при посещенията на полски делегации във Велико Търново.

Контактен по природа и добър по душа, той намираще лесно път към студентите, колегите и съгражданите си. Георги Първев беше общественик не заради заеманите от него длъжности, а защото умееше да общува с хората, да вниква в техните проблеми, да им помага. В това отношение той нерядко беше връзката между младите асистенти и ръководството, отстояваше честно и безкористно техните нужди и интереси. Може би затова той имаше много приятели.

Тежкия и изтощителен, предимно нощен труд на научния работник, обществената ангажираност, която поглъщаше голяма част от времето му, а и известно неразбиране от страна на обкръжението във факултета, се отразиха допълнително върху чувствителната душа на Първев, а оттам и върху здравословното му състояние, а тежкото заболяване ни отне човека, колегата и близкия приятел.

Почивай в мир, скъпи ми маестро!